

До спеціалізованої вченої ради Д 11.737.02 у
Донецькому державному університеті
внутрішніх справ України

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Пинзара Антона Ігоровича
«Розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних
закупівель» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова
експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Актуальність теми дисертації. Дисертаційне дослідження, присвячене розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, є надзвичайно актуальним, значущим та вчасним. У сучасних реаліях, коли держава з одного боку здійснює масштабні публічні закупівлі для забезпечення критичних суспільних потреб, а з іншого – стикається з загрозами системної корупції, наукове вивчення ефективних механізмів розслідування таких кримінальних правопорушень набуває виключного значення.

В умовах воєнного стану, спричиненого повномасштабною агресією, публічні закупівлі стали ще більш уразливою сферою, адже пов'язані з надзвичайно важливими секторами: безпекою, обороною, охороною здоров'я, інфраструктурним відновленням. У цьому контексті змістовні наукові пошуки, спрямовані на розроблення теоретичних основ і практичних рекомендацій щодо виявлення, документування та розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, є не просто доцільними, а необхідними.

Дисертаційна робота свідчить про глибоке занурення здобувача в складну багатовимірну проблематику, високий рівень наукової зрілості, уміння формулювати переконливі висновки та пропонувати практикоорієнтовані рішення. З огляду на це, обрана тема дисертації становить вагомий внесок у розвиток науки криміналістики та може слугувати підґрунтям для подальших досліджень і вдосконалення практики розслідування корупційних злочинів у сфері публічних закупівель.

Наукова новизна, достовірність отриманих результатів. Ознайомлення зі змістом дисертації та її автореферату підтверджує, що дисертант досяг поставленої мети та виконав необхідні завдання. Зокрема у змісті дослідження автором розкрито стан наукових досліджень проблем розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель;

окреслено наукові підходи до поняття та систематизації кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель як основи формування методики розслідування; надано криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель; здійснено аналіз обставин, що підлягають встановленню в кримінальному провадженні; конкретизовано типові слідчі ситуації та версії, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель; запропоновано напрями вдосконалення взаємодії слідчого з оперативними та іншими суб'єктами під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель; розроблено алгоритм проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель; висвітлено особливості тимчасового доступу до речей і документів під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель; окреслено напрями використання спеціальних знань і призначення судових експертиз у кримінальних провадженнях цієї категорії.

Водночас низка теоретичних положень, сформульованих висновків та наданих пропозицій містять ознаки наукової новизни. Зокрема автором вперше:

розроблено наукові засади комплексної видової криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, що базується на системному поєднанні положень кримінального права (розділи VI, VII, XVII КК України) та криміналістично значущих елементів (предмет злочинного посягання, спосіб його підготовки, вчинення і приховування, обстановка, слідова картина та особа правопорушника), взаємозв'язок яких зумовлює специфіку вибору процесуальних засобів і методів збирання доказів на етапі досудового розслідування; визначено зміст і особливості злочинних технологій (підробка, маскування документів; викривлення процедур закупівель; імітаційна участь, змова учасників та корупційне використання службових повноважень; легалізація злочинних доходів через фінансові операції), що застосовуються під час проведення процедур публічних закупівель із використанням електронної системи «ProZorro», який охоплює послідовні етапи: (1) розподіл публічних фінансів → (2) формальне перерахування коштів → (3) фіктивне постачання товарів/послуг → (4) визначення або спотворення цільового призначення → (5) вивільнення залишків → (6) маскування грошових потоків; запропоновано алгоритм дій, спрямованих на встановлення механізмів легалізації бюджетних асигнувань у сфері публічних закупівель, обставин вчинення кримінальних правопорушень (ст. 91 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України) з урахуванням

повноважень контролюючих, правоохоронних органів (опитування, витребування документів, узагальнення висновків ревізій та актів фінансових перевірок, запитів до органів публічної влади; використання інформаційно-аналітичних та оперативно-розшукових матеріалів, інформації податкових та банківських органів): спосіб вчинення кримінального правопорушення → обставини, що підлягають встановленню → процесуальні заходи перевірки обставин; на підставі диференціації завдань початкового етапу досудового розслідування систематизовано й упорядковано типові слідчі ситуації (залежно від характеру вихідної інформації, відомостей про суб'єкта правопорушення, способу вчинення, кількості співучасників, ступеня поінформованості зацікавлених осіб, обсягу зібраних доказів), а також розроблено тактичні операції, спрямовані на виявлення ланцюгів розподілу бюджетних коштів, збір доказів корупційної змови та фінансової вигоди підозрюваних; розроблено алгоритм проведення процесуальних дій (огляд; обшук; допит; витребування та отримання матеріалів; тимчасовий доступ до речей і документів; призначення судових експертиз), спрямованих на вилучення й огляд документів (визначення кола установ, осіб та суб'єктів господарювання, діяльність яких підлягає перевірці в контексті закупівельної процедури; встановлення переліку документів; ідентифікація можливих способів приховування або фальсифікації даних; аналітична обробка одержаних матеріалів), а також організаційних заходів (організація бюджетного контролю, ініціювання ревізій органів державної влади, місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду) у межах діяльності слідчої групи із залученням спеціалістів-аудиторів/контролерів/фінансистів.

Крім того було удосконалено: теоретичні підходи до визначення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель як суспільно небезпечні винні діяння, передбачені законом про кримінальну відповідальність, що посягають на встановлений правопорядок у сфері придбання замовником товарів, робіт і послуг, вчиняються умисно з метою отримання неправомірної вигоди або внаслідок зловживання службовим становищем, і спричиняють або створюють реальну загрозу заподіяння істотної шкоди державним чи комунальним інтересам, а також правам і законним інтересам фізичних та юридичних осіб, і на цій основі їх систематизацію, що є основою для розроблення методики розслідування; розподіл способів (технологій) учинення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель: фальсифікаційні, маніпуляційні, фіктивні, службові, легалізаційні; криміналістичну характеристику слідової картини кримінальних

правопорушень у бюджетній сфері, яка охоплює три основні групи слідів: матеріальні (документи, печатки, штампи, грошові кошти), ідеальні (показання учасників кримінального провадження) та цифрові (електронні носії інформації, у тому числі цифрові сліди, що залишаються у відкритих інформаційних системах – «Prozorro», «DOZORRO», «Держзакупівлі Online», «Zakupki UA», «Tender Online»), що дозволяє більш повно відобразити механізм вчинення злочинів і оптимізувати процес виявлення, фіксації та використання доказів у межах досудового розслідування; порядок взаємодії слідчих (детективів) з: а) оперативними підрозділами, прокуратурою за структурованою системою розподілу повноважень – аналітичні, оперативні, слідчо-процесуальні, координаційні; б) контрольно-наглядовими інституціями (Рахункова палата, ДАСУ, АМКУ, ДКСУ, внутрішні аудитори, тендерні комітети); в) громадським сектором (громадські організації, журналісти-розслідувачі, аналітичні центри (Transparency International Ukraine, DOZORRO та ін.); правове регулювання, порядок призначення та проведення позапланових ревізій і перевірок, спрямованих на додаткове вивчення і дослідження діяльності суб'єкта господарської діяльності та законності дій його посадових осіб, отримання висновків, що підтверджують чи спростовують можливі порушення вимог тендерного законодавства та можуть бути використані як докази (п. 4 ч. 2 ст. 99 КПК України) шляхом звернення за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про їх проведення (запропоновані доповнення п. 6 ч. 2 ст. 36 та п. 4 ч. 2 ст. 40 КПК України); рекомендації щодо тактики виявлення, огляду, вилучення та забезпечення збереження документів і матеріальних носіїв інформації в межах досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, що охоплюють специфіку їх обробки під час проведення огляду, обшуку, допиту, одночасного допиту, призначення експертиз, тимчасового доступу до речей і документів, витребування доказів, а також використання висновків ревізій та актів перевірок як доказової бази.

Структура дисертаційного дослідження є послідовною, логічно вивіреною та повністю відповідає сформульованим автором меті й завданням. У межах кожного розділу обґрунтовано висвітлюються ключові положення, що у своїй сукупності дозволяють сформувати цілісне уявлення про особливості розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель. Загальні та проміжні висновки, які сформульовані у роботі, мають наукову новизну, переконливість і практичну значущість. Вони свідчать про те, що дисертантові вдалося сформулювати та послідовно викласти власну наукову

концепцію. Такий підхід не лише демонструє високий рівень наукової самостійності, а й становить вагомий внесок у розвиток криміналістичної науки, зокрема у частині теорії та практики боротьби з корупційними проявами у сфері публічних закупівель.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків (рекомендацій), сформульованих у дисертації та їх достовірність. Обґрунтовані положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, мають належний науковий рівень і аргументованість. Їх зміст обґрунтовано, насамперед, за допомогою застосування цілісної системи методологічних принципів та методів дослідження. Зокрема, автором уміло використано такі методи, як діалектичний, системно-структурний, порівняльно-правовий, моделювання, історико-правовий, соціологічні методи (анкетування, інтерв'ювання) тощо. Така методологія є усталеною в криміналістичній науці та дозволяє здійснити всебічне й об'єктивне дослідження складної проблематики, пов'язаної з розслідуванням правопорушень у сфері публічних закупівель.

Значущим аспектом, який засвідчує належний ступінь обґрунтованості та достовірності положень дисертації, є залучення автором результатів соціологічного анкетування. В рамках дослідження були опитані 85 детективів Бюро економічної безпеки України, 95 слідчих Національної поліції України та 47 прокурорів, що забезпечує достатньо репрезентативну емпіричну базу. Це дозволило дисертанту виявити практичні проблеми, пов'язані з розслідуванням кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, а також отримати фахову оцінку ефективності окремих тактичних прийомів, організаційних моделей та міжвідомчої взаємодії. Результати анкетування не лише вдало ілюструють обґрунтовані автором висновки, але й слугують вагомим емпіричним підтвердженням актуальності запропонованих рекомендацій. Такий підхід свідчить про глибоке занурення дисертанта у практичний вимір проблематики, а також про його вміння інтегрувати теоретичні й прикладні аспекти дослідження в єдину наукову концепцію. Тому використання результатів анкетування значно посилює достовірність сформульованих висновків і рекомендацій, надає роботі додаткової практичної ваги та дозволяє стверджувати про її актуальність як для науки, так і практики.

Про високий рівень обґрунтованості і достовірності сформульованих у роботі положень свідчить також широке використання спеціальної монографічної літератури, наукових статей, законодавчих актів, аналітичних матеріалів та практики. Дисертант критично опрацював великий масив джерел,

вміло інтегрував їх у структуру дослідження, що дозволило зробити власні висновки на основі наукової аргументації та практичної обізнаності. Таким чином, усе викладене дає підстави для висновку, що наукові положення, висновки та рекомендації, запропоновані автором у дисертаційному дослідженні, мають належно високий ступінь обґрунтованості, методологічної коректності та достовірності.

Практичне значення результатів дослідження для науки і практики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати дослідження впроваджені та можуть бути використані в: науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження питань розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері (Акт Донецького державного університету внутрішніх справ від 02 квітня 2025 року); практичній діяльності – у процесі напрацювання пакету змін і доповнень до КПК України, розроблення і вдосконалення відомих нормативно-правових актів, методичних розробок з питань протидії кримінальним правопорушенням у сфері публічних закупівель, а також під час проведення занять у системі службової підготовки; освітньому процесі – під час підготовки підручників, посібників, навчальних і методичних матеріалів, курсів лекцій з дисциплін «Криміналістика», «Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень» (Акт Донецького державного університету внутрішніх справ від 02 квітня 2025 року).

Положення та висновки, сформульовані у дисертаційному дослідженні, пройшли належну апробацію. Їх результати у достатньо повному обсязі представлені в наукових публікаціях здобувача, що відповідають вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня. Загалом за темою дисертації автором опубліковано вісім наукових праць, серед яких: чотири наукові статті у виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань з юридичних наук МОН України, що засвідчує відповідність публікацій встановленим національним науковим стандартам; одна стаття у зарубіжному науковому виданні, що свідчить про визнання наукових результатів у міжнародному академічному середовищі; три тези доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях, які підтверджують активну участь здобувача в науковому дискурсі, публічному обговоренні та рецензуванні результатів його дослідження.

Такий рівень публічного представлення результатів дослідження свідчить про належну апробацію дисертації, академічну відкритість здобувача та його інтеграцію до наукової спільноти.

Структурно робота складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (302 найменування) та чотирьох додатків (на 10 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 319 сторінок, з них основний текст – 264 сторінки.

Варто зазначити, що жодна наукова праця, навіть високоякісна, не може бути повністю позбавлена дискусійних моментів або положень, які викликають обговорення в науковому середовищі. Це повною мірою стосується й розглянутої дисертації.

Окремі положення дослідження потребують уточнення, додаткового теоретичного обґрунтування або логічного розширення аргументації. У ряді випадків відзначається надмірна категоричність формулювань або недостатня ясність при поданні висновків, що ускладнює сприйняття окремих ідей, зумовлюючи потребу в їх додатковому коментуванні під час захисту.

Разом із тим, більшість із наведених дискусійних моментів впливають із різноманіття можливих наукових підходів до трактування окремих положень, концепцій і підходів.

Ці зауваження є типовими для наукових дискусій, не мають критичного характеру, не применшують наукової значущості отриманих результатів і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. У цьому контексті також доцільним виглядає висловлення рекомендацій методичного характеру, які могли б сприяти подальшому вдосконаленню окремих положень дисертації та поглибленню дослідження теми у перспективі. Такий потенціал дисертаційного дослідження дозволяє розглядати його не лише як завершене наукове дослідження, а й як основу для подальших наукових пошуків.

Зокрема додаткового пояснення дисертантом під час публічного захисту потребують такі положення:

1. У підрозділі 2.2 «Типові слідчі ситуації та версії, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель» подано загальну криміналістичну характеристику слідчих ситуацій, що виникають під час досудового розслідування. Разом з тим, у період дії правового режиму воєнного стану питання публічних закупівель набули особливого значення, зокрема щодо закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення, але автор не відокремлює слідчі ситуації, що склалися під час розслідування кримінальних правопорушень щодо публічних закупівель на потреби оборони.

2. У дисертації обґрунтовано доцільність законодавчого врегулювання порядку призначення позапланових ревізій і перевірок під час досудового

розслідування, зокрема через запропоновану нову главу 20-1 КПК України. При цьому передбачається можливість звернення слідчого за погодженням із прокурором до слідчого судді з відповідними клопотаннями. Водночас, враховуючи правовий режим воєнного стану, в межах якого значна частина публічних закупівель стосується сектору безпеки і оборони, потрібно зауважити, що надмірне навантаження або необґрунтоване втручання у діяльність оборонних структур через ініціювання перевірок може створювати ризики для національної безпеки та оборони. Тому дисертанту потрібно навести додаткові пояснення щодо потенційної загрози зловживань або процесуального тиску, який може виникнути внаслідок запровадження вказаної процедури через відсутність запобіжників, які унеможливлювали б використання нових процесуальних повноважень всупереч інтересам оборони.

3. На стор. 239 дисертант пропонує доповнити ст. 161 КПК України новою частиною, яка передбачає можливість здійснення тимчасового доступу до речей і документів, що містять охоронювану законом таємницю (пп. 7, 8 ч. 1 ст. 162 КПК України) у виняткових та невідкладних випадках без попередньої ухвали слідчого судді. Разом із тим, таке положення викликає деякі сумніви. По-перше, йдеться про об'єкти з підвищеним режимом охорони, що стосуються приватної, персональної, банківської, професійної, комерційної таємниці тощо. Надання до них тимчасового доступу без ухвали слідчого судді створює ризики порушення конституційних прав осіб, особливо в умовах воєнного стану. По-друге, обґрунтування виняткових випадків у будь-якому випадку буде мати оціночний характер. У зв'язку з цим не буде зайвим наведення дисертантом пояснень щодо доцільності і безпечності запропонованої процесуальної конструкції у контексті мінімізації ризиків неправомірного доступу до конфіденційної інформації.

4. З огляду на виокремлення дисертантом типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель, бажано почути думку автора щодо ролі та значення ситуаційного моделювання як інструменту швидкої ідентифікації нових (атипових) або невизначених слідчих ситуацій, формування обґрунтованих версій, аналізу доказів та прийняття рішень щодо подальших дій.

Водночас незалежно від існування зазначених пропозицій, вони не впливають на загальне позитивне враження від проведеного дослідження та не применшують його практичну значущість.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення. Зміст дисертаційної роботи повністю відповідає заявленій науковій спеціальності, а

обрана тематика цілком вписується в межі дослідницької проблематики криміналістики. Дисертація пройшла належну апробацію, що підтверджується достатньою кількістю публікацій, а також виступами здобувача на науково-практичних конференціях. Робота є самостійною, завершеною кваліфікаційною працею, в якій автор продемонстрував вміння самостійно визначати наукову проблему, формулювати її мету й завдання, застосовувати відповідний методологічний інструментарій та отримувати обґрунтовані результати з високим ступенем наукової новизни.

Дисертація написана зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою, що полегшує сприйняття складної правової проблематики. Оформлення дисертації, як і автореферату, в цілому відповідає чинним вимогам, встановленим МОН України.

Автореферат за змістом повністю корелює з основними положеннями дисертації, достовірно й стисло відображає її структуру, основні результати, висновки й пропозиції, що підтверджує послідовність дослідницької позиції здобувача та відповідність академічним стандартам.

Підсумовуючи, розглянуте дисертаційне дослідження Пинзара Антона Ігоровича «Розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель» цілком відповідає вимогам, викладеним у пп. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів (Постанова КМУ від 24.07.2013 р. № 567), а його автор справедливо заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін інституту права та безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Тетяна ВОЛОШАНІВСЬКА

Погоджено:

Перший проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Максим КОРНІЄНКО